

ביאור הדף מסכת הוריות דף ד'

מביאה הגמרא ברייתא שאומרת שאם הורו בית דין וגילו שטעו וחזרו בהם, לדעת רבי שמעון פטור, ולדעת רבי אליעזר יש בזה ספק, ולדעת סומכוס הדין תלוי.

וביאר רבי יוחנן את המחלוקת בין ר"א לסומכוס, שלדעת רבי אליעזר העושה על פי בי"ד חייב באשם תלוי, כי יש כאן ספק אם חייב או לא, אבל לדעת סומכוס פטור כי לדעתו צד החיוב כאן נחשב תלוי, ואינו צד חיוב גמור לחייב על פיו באשם.

והביא ר' זירא משל לדמות את שיטתו של רבי אליעזר, שהעושה על פי בית דין אחרי שחזרו בהם חייב אשם תלוי, לאדם שאכל חתיכה ספק של חלב ספק של שומן שחייב אשם תלוי. והוסיפה הגמרא שאין זה רק לדעת הסובר שהציבור מביאים את הקרבן וזה מתפרסם על ידי כך, אלא אפילו לדעת הסובר שבית דין מביאים את הקרבן וזה לא כל כך מפורסם, למרות זאת כיון שאם היה שואל היו אומרים לו שבי"ד חזרו בהם הוא חייב אשם.

ואמר ר' יוסי בר אבין ו"א ר' יוסי בר זבידא משל לדמות את שיטתו של סומכוס שאינו מביא אשם תלוי, שהרי זה כאדם שהביא קרבן לכפרתו בבין השמשות, שיש כאן ספק ואינו מביא קרבן אחר, ואף כאן כיון שא"א לתלות בו עצמו שהרי הורו כך בי"ד הוא פטור.

במשנה התבאר ששאל בן עזאי את רבי עקיבא מה ההבדל בין אדם שהיה בביתו כשחזרו בהם בית דין לבין אם היה במדינת הים, והשיב לו רבי עקיבא שבהלך למדינת הים הוא לא היה יכול לדעת שבי"ד חזרו בהם ולכן הוא פטור. ושואלת הגמרא מה סובר בן עזאי, ומבארת הגמרא שכן עזאי מסכים באופן שהאדם היה בביתו סתם כשבי"ד חזרו בהם שחייב, ומה שנחלק זה באופן שהייתה דעתו ללכת ל מדינת הים, שכיון שהיה טרוד הרי זה כאילו לא היה כאן ופטור.

במשנה התבאר שהיכן שבית דין עקרו את כל גוף האיסור הם פטורים מקרבן העלם דבר של ציבור, ולכן אם אמרו אין שבת או נידה או עבודת כוכבים מהתורה, הם פטורים, וחייבים רק אם עקרו דבר מתוך האיסור ולא את כולו. ומביאה הגמרא ברייתא שאומרת שמהפסוק "ונעלם דבר" לומדים שנעלם חלק מהדבר ולא כולו, אבל אם עקרו חלק מהדין ולא כולו וכגון שאמרו שיש נידה אלא ששומרת יום כנגד יום טהורה, או שאמרו שיש שבת, אלא שמותר להוציא לרשות הרבים, או שאמרו שיש איסור עבודת כוכבים בתורה אלא שמותר להשתחוות לה, לא אומרים שהם פטורים אלא חייבים כי נאמר "ונעלם דבר".

ושואלת הגמרא על הברייתא, שאם כשעקרו כל הגוף פטורים, וודאי שאם עקרו חלק הם חייבים כי אחרת על מה נאמר הדין שמביאים פר העלם דבר ציבור, ומה הייתה שאלת הברייתא בהוה אמינא שאולי באופן כזה גם הם יהיו פטורים, ועונה הגמרא שהיה צד לברייתא לדחות ולומר שכן יהיו חייבים אם עקרו הכל ויהיו פטורים באופן שעקרו חלק, ועל זה אמרה הברייתא שמהפסוק "ונעלם דבר" לומדים שרק אם נעלם חלק מהדבר פטורים.

ומבאר עולא איך לומדים מהפסוק שרק אם עקרו חלק מהאיסור חייבים. שקוראים את האות מ' בפסוק ונעלם גם למשמעות למילה דבר, וכאילו נכתב 'ונעלם מדבר' וממילא משמע שרק אם חלק מהדבר נעלם חייבים.

אך דעת חזקיה שלומדים זאת מהפסוק "ועשו אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה" שמשמע שעקרו חלק מהמצווה ולא כולה. ושואלת הגמרא שקוראים את הפסוק 'מכל מצוות' ומשמע שעקרו מצווה שלמה מתוך כל המצוות, ועונה רב נחמן בר יצחק שלכן כתוב בפסוק **מצות**, שמשמעותה מצוה אחת, שמתוכה הבי"ד עקרו חלק.

ור' אשי זאת מזקן ממרא, שנאמר בו "לא תסור מן הדבר" ולומדים ממנו שזקן ממרא חייב רק אם עקר חלק מהדבר ולא כולו, וה"ה כאן שנאמר דבר והכוונה רק חלק מהמצווה ולא כולה.

אמר ר' יהודה בשם שמואל שהגדר מתי בית דין חייבים קרבן העלם דבר של ציבור ומתי לא, זה אם אסרו דבר שהצדוקים מודים בו, וכלומר דבר שכתוב בתורה בפירוש או לא, שאם אסרו דבר שהצדוקים מודים בו כי הוא כתוב בתורה בפירוש הם פטורים, הרי אין זה שגגה אלא שהיה עליהם ללמוד ולא למדו, אבל אם התירו דבר שאין הצדוקים מודים בו, וכלומר דבר שלא כתוב בפירוש בתורה, חייבים.

ושואלת הגמרא שהרי במשנה התבאר שאם אמרו שיש נידה בתורה אבל אין שומרת יום כנגד יום חייבים, והרי דין שומרת יום נאמר בתורה, "וספרה לה".

ומנסה הגמרא לומר שמדובר שהם אמרו שאין איסור העראה בשומרת יום אלא רק גמר ביאה, אך תמנה הגמרא שאף זה נאמר בפסוק "ואת מקורה הערה". ומנסה הגמרא לומר שהם אומרים שאין דין ביאה שלא כדרכה בשומרת יום, אך דוחה הגמרא שהרי נאמר "משכבי אשה", ומנסה הגמרא לומר שהם אומרים שאין בשומרת יום דין העראה בשלא כדרכה, אך דוחה הגמרא שאם כך מדוע הם לא אומרים זאת בנידה עצמה.

ולכן מבארת הגמרא שמדובר במשנה שהם אומרים שאין העראה בשומרת יום אלא רק בנידה כי נאמר בהעראה "את אשה דוה ואת מקורה הערה" ומשמע להם שדווקא בנידה יש את הדין של העראה.

עוד אומרת הגמרא שאפשר לומר שמדובר במשנה שהם אומרים שדין זבה שייך רק אם ראתה ביום, ואם ראתה בלילה לא נהית דוה כי נאמר "ימי זובה".

ושואלת הגמרא על שמואל מהמשך המשנה שאם בית דין אמרו שיש שבת אלא שהמוציא מרשות היחיד לרשות הרבים פטור, הם חייבים. והרי נאמר בירמיה בפירוש "לא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת". ועונה הגמרא שכוונת המשנה או שהבי"ד אמרו שהוצאה אסורה והכנסה מותרת, או שאמרו שהוצאה אסורה אבל הושטה או זריקה מרשות לרשות מותרת.

עוד שואלת הגמרא על שמואל ממה שאמרה המשנה שאם אמרו בית דין שיש עבודת כוכבים בתורה אלא שמותר להשתחוות לה, חייבים בקרבן, והרי נאמר בתורה בפירוש "לא תשתחוהו לאל אחר", ועונה הגמרא שמדובר במשנה שהם אמרו שבעבודת כוכבים שאין דרכה להשתחוות לה מותר, או שאמרו שהשתחויה בלי פישוט ידיים ורגלים מותרת.

עמוד ב'

מביאה הגמרא שהסתפק רב יוסף באופן שבית דין פסקו שאין חרישה בשבת, האם כיון שעקרו דין שלם של חרישה הם פטורים, או כיון שעדיין מודים בדין שבת הם חייבים.

ומנסה הגמרא להוכיח מהמשנה שאם עקרו דין שומרת יום כנגד יום, או דין הוצאה והכנסה, או דין התשחויה לעבודת כוכבים הם חייבים, ורואים שאף אם עקרו דין שלם מתוך פרטי הדינים של הלאו הם חייבים.

אך דוחה הגמרא שלעיל העמידה הגמרא את המשנה באופן שלא עוקרים לגמרי את הדין, אלא בנידה שעקרו את דין ההעראה בזבה, או את הראייה בלילה, ובשבת שעקרו את ההכנסה, או את הדין של זריקה מתוך האיסור הוצאה, ובעבודת כוכבים שעקרו את הדין של השתחויה לעבודת כוכבים שאין דרכה להשתחוות או בהשתחויה בלי פישוט ידיים ורגלים, אבל לא עקרו את כל הדבר לגמרי. וממילא אין ראייה מהמשנה מה יהיה הדין אם עקרו את כל דיני החרישה בשבת.

הסתפק ר' זירא באופן שבית דין פסקו בטעות שאין דין שבת בשנת השמיטה, האם כיון שהם מודים שיש דין שבת בשאר השנים, הרי זה כעקירה במקצת וחייבים, או שכיון שעקרו לגמרי את השבת בשנת השמיטה פטורים.

והוכיח רבינא שהם חייבים, כי אין זה כעקירת השבת לגמרי, שהרי נאמר בברייתא שנביא שהתנבא לעקור דין שלם פטור, ואם התנבא לעקור מקצת דין חייב, והוסיפה הברייתא שאם אמר בעבודת כוכבים

היום לבטלה ומחר לעובדה חייב, ורואים שבאופן שעקר חלק מהימים הרי זה כעוקר רק חלק מהאיסור וחייב.

משנה. אם הורו בית דין ואחד מהם אמר להם טועים אתם, או שלא היה שם המופלא שבבי"ד, או שהיה אחד מהדיינים גר או נתין או ממזר או זקן שאינו ראוי לבנים, הם פטורים מקרבן העלם דבר, כי אין זו הוראה, כי נאמר "ואם כל עדת ישראל ישגו" והלשון עדה משמעה, שכולם יהיו ראויים להוראה. כי לומדים זאת ממה שנאמר לגבי רוצח "ושפטו העדה" ושם צריך שיהיו ראויים להוראה.

גמרא. מבאר רב ששת מהיכן לנו שצריך שיהיה שם המופלא שבבית דין, וכן תנא דבי ר' ישמעאל שלומדים זאת מאותו הדין שאמר רב יהודה בשם שמואל לעיל שאם טעו בדבר שכתוב בתורה פטורים כי היה להם ללמוד ולא למדו, ואף כאן אם לא היה המופלא שבבית דין היה להם ללמוד ממנו ולא למדו ולכן פטורים.

במשנה התבאר שמהפסוק "ואם כל עדת ישראל ישגו" לומדים שצריך שכולם יהיו ראויים להוראה, כי הלשון עדה משמעה, שכולם יהיו ראויים להוראה. ולומדים זאת ממה שנאמר לגבי רוצח "ושפטו העדה" ושם צריך שיהיו ראויים להוראה. ושואלת הגמרא מהיכן לנו לגבי רוצח שכל אלו פסולים להוראה, ובתחילה אומרת הגמרא שלומדים זאת מהפסוק שאמר הקב"ה למשה כשמינה את שבעים הזקנים "והתייצבו שם עמך" שיהיו דומים לך, אך דוחה הגמרא שאולי עמך הכוונה לומר שלא יכנסו להיכל לפניו אלא ישארו בחוץ עמך, ולכן אומרת הגמרא שלומדים זאת מהפסוק "ונשאו איתך", שמדובר בדומים לך.

משנה. רק אם בית דין הורו הוראה בשוגג ועשו הקהל בשוגג מביאים קרבן העלם דבר של ציבור, אבל אם בית דין הורו במזיד, אף אם הקהל עשו שוגגים אינם מביאים פר העלם דבר אלא כשבה או שעירה של חטאת, ואם בית דין היו שוגגים אך הקהל מזידים הם פטורים מקרבן כדין מזיד.

גמרא. מנסה הגמרא לדייק מסוף דברי המשנה שדווקא אם בית דין היו שוגגים והקהל מזידים הם פטורין מקרבן, אבל אם הקהל לא היו מזידים לגמרי, אלא שוגגים כמזידים, וכגון שנתחלף להם חלב בשומן, הם כן חייבים קרבן כי הם מוגדרים כשוגג ולא כמזיד, והרי לעיל רמי בר חמא הסתפק בזה, ומדוע לא פשט ממשנתינו שבאופן כזה חייבים.

ודוחה הגמרא שאין ראייה מהמשנה, כי יתכן שמה שאמרה המשנה שאם היו בית דין שוגגים והקהל מזידים, לא באה המשנה לומר שאם הקהל היו שוגגים כמזידים חייבים, אלא כיון שבתחילה אמרה המשנה לשון של מזידים ושוגגים, נקטה בסיפא שוגגים ומזידים.

